

Reinterpreting some traditional arts on the edge of Anzali wetland with the approach of evaluating the millennium ecosystem

Abolghasem Dadvar¹ , Fahimeh Eshghi^{2*}

¹. Prof. Department of Art Research, Al-Zahra University, Tehran, Iran

². Ph.D. Candidate, Department of Art Research, Al-Zahra University, Tehran, Iran

* Corresponding Author, fahimeheshghi114@gmail.com

ARTICLE INFO ABSTRACT

IRA, 2025

VOL. 3, Issue 1, PP, 1-30

Receive Date: 31 December 2024

Revise Date: 29 January 2025

Accept Date: 11 February 2025

Publish Date: 11 February 2025

Original Article

KEYWORDS:

Traditional Arts; Cultural Services; Anzali Wetland; Millennium Ecosystem Assessment

Introduction: Art and culture have long been intertwined, and understanding the cultural context is essential for interpreting art. Global environmental studies reveal that protecting natural ecosystems is impossible without recognizing the cultures that have evolved alongside them. Sustainable balance in ecological and social systems is achievable by safeguarding both biodiversity and cultural diversity. The "Millennium Ecosystem Assessment" (2001–2005) laid a scientific foundation for sustainable conservation and use of natural ecosystems, emphasizing the role of cultural ecosystem services. It identified art as an inspiring cultural service. Traditional arts, deeply rooted in culture, customs, and beliefs, require interdisciplinary research to analyze their connection to the environment. Such research can foster better human-environment interactions, enhance cultural understanding, and support environmental conservation. This study explored the intersection of traditional arts and cultural services in preserving Anzali Wetland as a case study.

Background: Previous studies have addressed various aspects of Anzali Wetland and its conservation. Talaei and Daryadel (2015) examined legal challenges to the wetland's preservation. Eshqi, Afhami, and Danekar (2023) assessed the public perception of the wetland's cultural services to encourage participation in its protection. Other studies, such as those by Nikfetrat and Beitraf (2016), Norouzi, Monsef, and Nouri (2023), and Moghimi-Nejad et al. (2023), have investigated the role of culture in sustainable architecture, rural development, and the relationship between traditional arts and handicrafts, respectively. Shah-Hosseini and Hajian-Faroshani (2023) conducted a comparative study on basket weaving in Gilan and Hormozgan provinces, while Aghakhani Bijani and Fasharki (2020) analyzed the social functions of rituals in Ferdowsi's *Shahnameh*. However, no interdisciplinary research has explored the connection between traditional arts and the cultural ecosystem services of natural environments. This study addresses this gap.

Objective: The study aims to raise awareness about the cultural services of Anzali Wetland, one of the most vulnerable ecosystems, to encourage its conservation.

Research Question: How do the traditional arts of the local communities around Anzali Wetland contribute to its conservation?

Cite this article:

Dadvar, A. and Eshghi, F. (2025). Reinterpreting some traditional arts on the edge of Anzali wetland with the approach of evaluating the millennium ecosystem. *Interdisciplinary Researches of Art*, 3(1), 1-30. doi: 10.22124/ira.2025.29447.1045

Methodology: Through library research and examination of rural divisions in Gilan province and maps from Iran's national statistics portal, 42 villages and one city within a 10-kilometer radius of Anzali Wetland were identified as target settlements. Four types of traditional arts—traditional architecture, basket weaving, *Lutka* (wooden boat) crafting, and traditional rituals—were selected as cultural services. Questionnaires were distributed to local tourism authorities and village leaders to determine the presence of these arts over the past three years. Data were analyzed descriptively and analytically.

Findings and Discussion: The results revealed that traditional architecture and rituals have disappeared, while *Lutka* crafting and basket weaving are in decline.

Traditional Architecture: Once a vital part of Guilan's culture, traditional architecture has faded due to modern construction methods. Incorporating the climate-responsive and structural features of traditional Guilanese architecture into contemporary designs may address this loss. Efforts like showcasing traditional homes in Gilan's Rural and Cultural Heritage Museum have been somewhat effective but insufficient.

Lutka Crafting: This traditional art and industry, once central to transportation and fishing, has nearly vanished. Historically, abundant forest resources provided the raw materials for crafting wooden boats, employing many locals. However, environmental degradation, deforestation, lack of interest from younger generations, urban migration, and the rise of fiberglass boats have led to its decline. Today, only four active craftsmen remain in Bandar Anzali and two in Abkenar village. These artisans continue their craft out of a desire to preserve their ancestral heritage and local culture.

Basket Weaving: This handicraft, which uses locally available natural materials, remains relatively active due to its low cost, simple tools, and suitability for small spaces. It is also a significant source of employment, particularly for women. Financial support for women basket weavers has contributed to the craft's continuity, but it is now limited to Bandar Anzali and Abkenar. Factors like urbanization and the influx of cheap, imported crafts have reduced its popularity. Recent innovations in basket weaving, however, have opened international markets, generating substantial income.

Traditional Rituals: Traditional rituals have disappeared from the studied settlements. In the past, rituals helped people cope with natural forces they could not control, fostering community resilience. Over time, increased scientific knowledge, societal shifts from traditional to modern lifestyles, and changing perceptions have diminished the significance of rituals. According to Durkheim, rituals play a vital role in reinforcing shared beliefs and practices, which strengthen social cohesion. Reviving traditional rituals can enhance cultural identity, self-esteem, and social pride.

Conclusion: Cultural values, including traditional arts, are integral to sustainable development and ecosystem conservation. In Anzali Wetland, preserving and revitalizing traditional arts such as architecture, basket weaving, and *Lutka* crafting can enhance public awareness and participation in conservation efforts. Supporting these cultural practices and raising awareness of their environmental significance can foster a deeper connection between local communities and their natural surroundings, ultimately contributing to the sustainable protection of Anzali Wetland.

License

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

Copyright © Authors

بازخوانی برخی از هنرهای سنتی در حاشیه تالاب انزلی با رویکرد ارزیابی هزاره اکوسیستم

ابوالقاسم دادورا^۱، فهیمه عشقی^{۲*}

۱. استاد گروه پژوهش هنر، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران

۲. دانشجوی دکتری، گروه پژوهش هنر، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: fahimeheshghi114@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
پژوهش‌های میان‌رشته‌ای هنر، ۱۴۰۴ دوره ۳، شماره ۱، صفحات ۱-۳۰ تاریخ دریافت: ۱۱ دی ۱۴۰۳ تاریخ بازنگری: ۱۰ بهمن ۱۴۰۳ تاریخ پذیرش: ۲۳ بهمن ۱۴۰۳ تاریخ انتشار: ۲۳ بهمن ۱۴۰۳ مقاله پژوهشی	هنر با فرهنگ، پیوندی دیرینه دارد و برای دریافت پیام هنر باید زمینه فرهنگی آن، مورد بررسی قرار گیرد. مطالعات جهانی محیط زیست، نشان داده است حفاظت اکوسیستم‌های طبیعی، بدون شناخت فرهنگ‌های شکل گرفته از آنها امکان‌پذیر نیست و تعادل پایدار در سامانه‌های بوم‌شناختی و اجتماعی، با حفاظت از تنوع زیستی و فرهنگی تضمین می‌شود. ابعاد فرهنگی اکوسیستم‌ها به عنوان خدمات فرهنگی در ارزیابی هزاره اکوسیستم مورد تأکید قرار گرفته و الهام‌بخشی و هنر، یکی از انواع خدمات فرهنگی معرفی شده است. با توجه به اهداف حفاظتی این ارزیابی از اکوسیستم‌های طبیعی، فرضیه پژوهش، مبنی بر تمرکز بر هنرهای سنتی و بررسی آنها به عنوان یکی از خدمات فرهنگی مؤثر در حفاظت از اکوسیستم‌ها شکل گرفت. هنرهای سنتی با ریشه در فرهنگ و به عنوان مجموعه‌ای از هنرهای اصیل و بومی، پیوند هنر و محیط زیست را در این پژوهش میان‌رشته‌ای برقرار کرد. تالاب انزلی نیز به عنوان یکی از اکوسیستم‌های آسیب‌پذیر کشور، به عنوان بستر این مطالعه انتخاب شد تا در مسیر حفاظت آن قدمی برداشته شود. سؤال پژوهش این است که شناخت هنرهای سنتی جامعه بومی تالاب انزلی، چه کارکردی در حفاظت آن دارد؟ اطلاعات پژوهش از اسناد کتابخانه‌ای، مصاحبه، بازدید و پرسشنامه گردآوری شد و به روش توصیفی-تحلیلی ارائه گردید. نتایج نشان داد که معماری سنتی و آیین‌های بومی، از بین رفته و لوتکاسازی و حصیر بافی نیز رو به فراموشی است و با توجه به رابطه این هنرهای سنتی با فرهنگ جامعه بومی، باید با حفظ ریشه‌ها، به باززنده‌سازی عناصر برگرفته از آنها بر طبق نیازهای کنونی پرداخت.

ارجاع به این مقاله: دادورا، ابوالقاسم و عشقی، فهیمه. (۱۴۰۳). بازخوانی برخی از هنرهای سنتی در

حاشیه تالاب انزلی با رویکرد ارزیابی هزاره اکوسیستم. پژوهش‌های میان‌رشته‌ای هنر، ۳(۱)، ۱-۳۰. doi:

10.22124/ira.2025.29447.1045

۱. مقدمه

درک و شناخت ابعاد فرهنگی اکوسیستم^۱ (بوم‌سازگان)های طبیعی، به‌طور چشمگیری تحت‌تأثیر منطق ارزیابی هزاره اکوسیستم است. بیانیه «هزاره اکوسیستم»^۲ در فاصله سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵، به‌عنوان مبنایی علمی برای حفاظت و بهره‌برداری پایدار از اکوسیستم‌های طبیعی، رویکردی مفهومی و روش‌مند را برای تصمیم‌گیرندگان دولتی، بخش خصوصی و جامعه مدنی ارائه کرد تا اکوسیستم‌ها و خدمات آنها را در برنامه‌ریزی و اقدامات خود در نظر بگیرند. طبق تعریف این سند، خدمات اکوسیستم، فوایدی هستند که انسان از تعامل با اکوسیستم به‌دست می‌آورد (MEA, 2005, 79) و یک بخش مهم و غیرمادی از آن، خدمات فرهنگی است (Ibid., 50) که از طریق غنی‌سازی معنوی، رشد شناختی، اندیشیدن، تفریح و تجربه‌های زیبایی‌شناختی انسان از اکوسیستم‌ها به‌دست می‌آید (Ibid., 54). خدمات فرهنگی در ده دسته طبقه‌بندی می‌شود که الهام‌بخشی یکی از دسته‌ها بوده و هنر به‌عنوان یکی از شکل‌های الهام‌بخشی معرفی شده است (Ibid., 51)؛ فرضیه پژوهش، این است که تمرکز بر هنرهای سنتی و بررسی و شناخت آنها به‌عنوان یکی از انواع خدمات فرهنگی، می‌تواند در دستیابی به اهداف حفاظتی اکوسیستم‌ها مؤثر باشد؛ زیرا خدمات فرهنگی به‌عنوان ضرورتی برای ورود به مشارکت‌های عمومی و توجه به نگرانی‌های محیط زیستی جامعه تلقی می‌شود که می‌تواند به حفظ اکوسیستم‌ها منجر شود (Daniel et al., 2012) و ایجاد نگرش فرهنگی عمیق و ارزش‌گذاری فرهنگی مبتنی بر انعکاس ابعاد انسانی و معنوی اکوسیستم، باید به‌عنوان خدمات فرهنگی اکوسیستم^۳، مورد توجه قرار گیرد تا تعامل میان تنوع زیستی و فرهنگی اکوسیستم به تقویت متقابل آنها در سه قلمرو جسمانی، روانی و اجتماعی بینجامد (Gee & Burkhard, 2010:3) و تعادل پایدار برقرار گردد. همچنین، هنرهای سنتی به‌عنوان مجموعه‌ای از هنرهای اصیل و بومی هر منطقه جغرافیایی، در فرهنگ، آداب، رسوم و باورهای افراد ریشه دارند؛ بنابراین تحلیل چنین جنبه‌هایی که مستلزم برقراری پیوند بین هنر و محیط‌زیست بوده، نیازمند انجام پژوهش‌های بین‌رشته‌ای است تا بازتاب نتایج آن به‌عرضه دیدگاه‌های جدید در بهبود تعامل انسان با محیط پیرامون، شناخت فرهنگی، آگاهی و تشویق به حفاظت از محیط زیست و ترمیم تخریب‌های آن بینجامد.

تالاب انزلی، مهم‌ترین پیکره آبی ساحلی جنوبی دریای کاسپین^۴ در استان گیلان است و نه‌تنها شرایط محیط‌زیستی، فرهنگی و اقتصادی حاشیه‌نشینان تالاب را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد، بلکه از آنها تأثیر هم می‌گیرد؛ از آنجایی که این اکوسیستم آبی ارزشمند در خطر نابودی قرار گرفته، سؤال این است که شناخت هنرهای سنتی جامعه بومی تالاب انزلی، چه کارکردی در حفاظت آن خواهد داشت؟ وجود مفاهیم مشترک در تعریف هنرهای سنتی و خدمات فرهنگی، بررسی

مصادق‌های این نوع هنر و شناخت بیشتر آنها در جهتی همسو با نقش خدمات فرهنگی در حفاظت تالاب انزلی را میسر می‌سازد.

۲. روش پژوهش

اطلاعات این پژوهش با مراجعه به اسناد کتابخانه‌ای، پیمایش، مصاحبه با جامعه بومی تالاب، بازدید و پرسشنامه گردآوری شده و به روش توصیفی - اکتشافی ارائه می‌شود و تلاش شده است که با نگرشی نو به رابطه جامعه بومی با طبیعت تالاب انزلی و با هدف ارتقاء انگیزه جامعه بومی برای حفاظت از تالاب، به همزیستی سازگار و تاب‌آور میان انسان و طبیعت تالابی کمک شود و زمینه همدلی، عشق، احترام و توجه افراد در تعامل با طبیعت مورد مطالعه فراهم گردد.

بر این اساس پرسشنامه هدف‌مندی تنظیم شد و در اختیار ۱۵ کارشناس که درباره هنر سنتی، خدمات فرهنگی اکوسیستم‌ها و تالاب انزلی دارای تجربه فعالیت، دانش کافی و تألیفات بودند، قرار گرفت. پرسشنامه‌ها، کارشناسی محسوب می‌شود (نه اجتماعی و عمومی) و تعداد آن با جدول تعداد این دسته از پرسشنامه‌ها مطابق جدول مورگان (Krejcie & Morgan, 1970) هماهنگ است. در پرسشنامه تنظیم شده که برخی به صورت مصاحبه تکمیل شد، شناسایی و کشف هنرهای سنتی جاری یا باقی از دوران گذشته و حتی رها شده در طول زمان هدف‌گذاری شد و مورد پرسش قرار گرفت.

با بررسی آبادی‌ها و روستاهای مندرج در تقسیمات کشوری استان گیلان و نقشه دهستان‌های درگاه ملی آمار ایران، ۴۲ آبادی و یک شهر (بندر انزلی)، پیرامون تالاب انزلی از بلا فصل تالاب تا شعاع ۱۰ کیلومتری شناسایی شد (جدول ۱). بندرانزلی و روستاهای سنگاچین^۵، کوچک محله^۶، معاف^۷، تربه بر^۸، آبکنار^۹، ماهروزه^{۱۰} و تربه گوده^{۱۱} که در بلا فصل تالاب انزلی قرار دارند و ساکنان آنها در تعامل بی‌واسطه با این اکوسیستم هستند، به عنوان سکونت‌گاه‌های هدف انتخاب شدند. سپس بر اساس چهار نوع از هنرهای سنتی به عنوان خدمات فرهنگی الهام‌بخش با عناوین معماری سنتی، حصیربافی، لوتکا^{۱۲} سازی و آیین‌های سنتی، پرسشنامه تنظیم شد و در اختیار مشاور کمیسیون گردشگری بندرانزلی و دهیاران روستاهای منتخب قرار گرفت تا بر اساس وجود یا عدم وجود هر کدام از هنرها در بازه زمانی سه سال اخیر در سکونت‌گاه‌ها نظر دهند؛ سپس با توجه به داده‌های به دست آمده، توصیف، تحلیل و ارزیابی مبتنی بر چارچوب نظری پژوهش صورت گرفت.

جدول ۱. اسامی سکونتگاه‌های پیرامون تالاب انزلی (URL1)

ردیف	نام سکونتگاه	فاصله تا تالاب (متر)	ردیف	نام سکونتگاه	فاصله تا تالاب (متر)	ردیف	نام سکونتگاه	فاصله تا تالاب (متر)
۱	شهر بندرانزلی	۰	۱۶	نرگستان	۱۴۰۰	۳۱	شیجان	۲۲۰۰
۲	سنگاپین	۰	۱۷	هندوخاله	۱۴۰۰	۳۲	گازگیشه	۲۲۰۰
۳	کوچک محله	۰	۱۸	جیرسر نوده	۱۴۰۰	۳۳	جیرسر چوکام	۲۷۰۰
۴	معاف	۰	۱۹	بشمن	۱۵۰۰	۳۴	نوده	۲۸۰۰
۵	تریه بر	۰	۲۰	سیاه خاله سر	۱۵۰۰	۳۵	چکوور	۲۸۰۰
۶	آب کنار	۰	۲۱	فرشکی چوکام	۱۵۰۰	۳۶	باقلاکش	۳۲۰۰
۷	ماهروزه	۰	۲۲	اشترکان	۱۶۰۰	۳۷	طالب آباد	۴۲۰۰
۸	تریه گوده	۰	۲۳	صوفیان ده	۱۶۰۰	۳۸	نوخاله جعفری	۴۲۰۰
۹	گلوگاه	۴۰۰	۲۴	قرا با	۱۶۰۰	۳۹	جیرسر بهمیر	۴۲۰۰
۱۰	خمیران	۸۰۰	۲۵	سیاه درویشان	۱۷۰۰	۴۰	سیاه وزان	۴۵۰۰
۱۱	کرگان	۱۰۰۰	۲۶	علی آباد	۱۸۰۰	۴۱	بهمیر	۵۰۰۰
۱۲	اشپلا	۱۰۰۰	۲۷	فتمه سر	۱۹۰۰	۴۲	حسن رود	۶۳۰۰
۱۳	جیرسر باقرخاله	۱۰۰۰	۲۸	شيله سر	۲۰۰۰	۴۳	فشتکه	۸۲۰۰
۱۴	دهنه سرشیجان	۱۲۰۰	۲۹	اسفند	۲۱۰۰			
۱۵	خمسر	۱۴۰۰	۳۰	شانگهای پرده	۲۲۰۰			

۳. پیشینه پژوهش

نگارندگان مقاله «بررسی چالش‌های تالاب انزلی و راهکارهای رفع آن در چارچوب کنوانسیون رامسر»^{۳۱} (Talaee&Daryadel, 2015) ضمن معرفی اهمیت و کارکردهای تالاب انزلی به بررسی چالش‌های محیط زیستی برهم‌زننده تعادل زیستی تالاب پرداخته و راهکارهایی حقوقی را در چارچوب کنوانسیون رامسر برای حل بحران ارائه داده‌اند. در پژوهشی با عنوان «ادراک خدمات فرهنگی در تالاب انزلی» (Eshghi et al, 2023) به ارزیابی ادراک هرکدام از خدمات فرهنگی در تالاب انزلی با هدف مشارکت در حفاظت از تالاب پرداخته شده و پژوهشگران آن مقاله به این نتیجه رسیده‌اند که بیشترین ادراک حاشیه‌نشینان این تالاب از ارزش‌های زیباشناختی هستند. در پژوهش با عنوان «بررسی تأثیرات فرهنگی بر معماری بومی ایران از منظر پایداری» (Nikfetrat&Bitaraf, 2016) به معرفی جایگاه پایداری در معماری سنتی با محوریت فرهنگ پرداخته شده و به این نتیجه رسیدند که حفظ و تلفیق ارزش‌های معماری بومی، بیانگر راز پیوستگی انسان‌ها به تاریخ و محیط کالبدی خود و موجب پایداری در هر زبان و فرهنگی شده است. در پژوهشی با عنوان «ارزیابی تأثیر معماری بومی بر توسعه پایدار روستایی: استان اصفهان» (Norouzi et al, 2023) با ارزیابی اثرات معماری بومی بر توسعه پایدار روستایی، نتیجه گرفتند که مهم‌ترین موانع تداوم معماری بومی از نظر روستاییان و کارشناسان، مد و شهرگرایی و مهم‌ترین راهکار تداوم معماری بومی از نظر روستاییان، فرهنگ‌سازی و به‌کارگیری دانش بومی و بر اساس نظر کارشناسان، ایجاد امکانات مطلوب روستایی است و نیز معماری بومی، تأثیر زیادی بر توسعه پایدار روستایی دارد. در مقاله «نسبت هنر سنتی و صنایع دستی از دیدگاه سنت‌گرایان» (Moghiminejhad et al, 2023) با مقایسه مفهوم هنر سنتی و ویژگی‌های آن با مفهوم صنایع دستی و ویژگی‌های آن به نتیجه رسیده‌اند که صنایع دستی در چارچوب هنرهای سنتی جای دارد و مشخصه‌های هنر سنتی در صنایع دستی آشکار است. در پژوهشی با عنوان «مطالعه تطبیقی هنر - صنعت حصیربافی در استان‌های گیلان و هرمزگان» (Shah Hosseini&Hajian, 2023) با هدف شناخت و تحلیل هنر - صنعت حصیربافی در گیلان و هرمزگان و در نظر گرفتن شرایط طبیعی و انسانی مؤثر بر شکل‌گیری تنوع ساخت، فرم و عملکرد حصیربافی، به این نتیجه رسیده‌اند که عوامل اقلیمی و فرهنگ بر تداوم، حذف، تغییرات شکلی و محتوایی، ابداعات و تنوع تولیدات صنایع در هر دو ناحیه تأثیر گذاشته است. در مقاله «تحلیل کارکردهای اجتماعی آیین‌ها و جشن‌ها در شاهنامه بر اساس نظریه امیل دورکیم» (Aghakhani, 2020) بر طبق نظریه امیل دورکیم به تحلیل بن‌مایه‌های اسطوره‌ای و کارکرد اجتماعی آیین‌های شاهنامه پرداخته و به این نتیجه رسیدند که آیین‌ها، جشن‌ها و مناسک مربوط به آنها به تثبیت جامعه و بازسازی اخلاقی مثبت کمک می‌کند و کارکردی وحدت‌آفرین دارد. با توجه به موضوعات پژوهش‌های ذکرشده، به نظر می‌رسد که تاکنون پژوهشی با ماهیت

میان‌رشته‌ای و در زمینه ارتباط هنرهای سنتی در چارچوب ارزیابی هزاره اکوسیستم به عنوان خدمات فرهنگی اکوسیستم‌های طبیعی صورت نگرفته است و این پژوهش قصد دارد که با تحلیل این ارتباط به نقش مهم برخی از هنرهای سنتی در نیل به اهداف حفاظت از تالاب انزلی به عنوان یک اکوسیستم طبیعی ارزشمند بپردازد.

۴. مبانی نظری

ارزیابی هزاره اکوسیستم

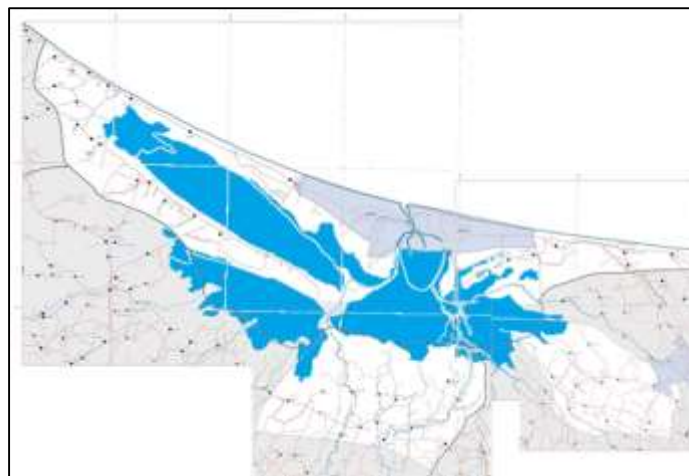
این ارزیابی، برنامه‌ای تحقیقاتی است که در سال ۲۰۰۱ با حمایت سازمان ملل متحد شروع و در سال ۲۰۰۵، نتایج مطالعه چهارساله بهره‌برداری غیرتاب‌آور از انواع منابع طبیعی زمین را منتشر کرد. این برنامه به بررسی تغییرات اکوسیستم‌ها در دهه‌های اخیر می‌پردازد و آینده احتمالی اکوسیستم‌ها و رفاه انسانی تا سال ۲۰۵۰ را طی سناریوهایی پیش‌بینی کرده است. پنج‌مین گزارش ارزیابی اکوسیستم هزاره به موضوع تالاب‌ها، اکوسیستم‌های وابسته و رفاه انسانی پرداخته و یکی از موارد این گزارش، انواع خدمات اکوسیستمی و از جمله خدمات فرهنگی است که اکوسیستم‌های تالابی برای جوامع انسانی فراهم می‌کنند. هدف این گزارش، تقویت رابطه بین یافته‌های علمی و تصمیم‌گیری برای حفاظت و کاربری معقول از تالاب‌ها بوده که برای کنوانسیون تالاب‌های رامسر تهیه شده است. نتیجه نهایی این ارزیابی، حاکی از آن است که فعالیت‌های انسانی در حال نابودی سرمایه طبیعی زمین است و چنین فشاری بر محیط‌زیست، توانایی اکوسیستم‌ها را برای حمایت از نسل‌های آینده در بلند مدت از بین خواهد برد (Ravanbakhsh & Asadi, 2010).

مطابق گزارش کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه^{۱۴} در سال ۱۹۹۰ میلادی، توسعه پایدار^{۱۵} عبارت است از: «توسعه‌ای که نیازهای نسل‌های کنونی را بدون آسیب‌رساندن به توانایی نسل‌های آینده در تأمین نیازهای خود، برآورده سازد» (Talaie & Daryadel, 2015). سه مؤلفه اساسی جامعه، اقتصاد و محیط‌زیست در مدل کلاسیک دست‌یابی به توسعه پایدار الزامی بوده است (Wu, 2013). با توجه به اهمیت روزافزون فرهنگ در توسعه پایدار، در مدل‌های جدیدتر، فرهنگ به عنوان مؤلفه چهارم معرفی می‌شود (Hawkes, 2001). فرهنگ در مفهوم عام خود، مجموعه کاملی از ویژگی‌های معنوی، مادی، فکری و احساسی است که یک گروه اجتماعی را مشخص می‌کند. فرهنگ نه تنها هنر و ادبیات را در برمی‌گیرد، بلکه شامل آیین‌های زندگی، شیوه تعامل انسان‌ها، نظام‌های ارزشی، سنت‌ها و باورها است (McKineley, 1997). نیروی سنت به کل فرهنگ انتقال می‌یابد و هنرها و صنایعی را شکل می‌دهد که موضوع آنها در ابتدای امر، متضمن

هیچ امر قدسی نیست و مصارف غیرقدسی داشته و در زندگی روزمره مردم کاربرد دارد؛ چنین نیرویی حتماً درون زاست و اسلوب فرهنگ‌های سنتی را شکل می‌دهد (Burckhardt, 2011:16).

تالاب انزلی

تالاب انزلی، در جنوب غربی دریای کاسپین، در ناحیه ساحلی استان گیلان واقع شده و یکی از مهم‌ترین تالاب‌های ایران و جهان، بر اساس کنوانسیون رامسر است (شکل ۱). این اکوسیستم طبیعی از شمال به دریای کاسپین، از جنوب به صومعه سرا، از شرق به پیربازار رشت و از غرب به روستاهای کپورچال^{۱۶} و آبکنار محدود می‌شود (Ghahreman & Attar, 2002). کنوانسیون رامسر در سال ۱۹۷۱ میلادی به عنوان سند محیط زیستی بین‌المللی در شهر رامسر منعقد شد که هدف آن حفاظت و استفاده خردمندانه از خدمات اکوسیستمی تالاب‌های مهم بین‌المللی از طریق اقدامات ملی، بومی و همکاری کشورهای عضو و سایر نهادهای بین‌المللی است (Jones et al., 2009). اگرچه کنوانسیون رامسر به توسعه پایدار در قالب یک اصل اشاره نکرده، ولی اصل مزبور در قالب توصیه‌نامه‌ها و قطعنامه‌های مختلف مورد تأکید قرار گرفته و نقش حیاتی تالاب‌ها و حفاظت از آنها در جهت توسعه پایدار تصدیق شده است. تالاب انزلی در سال ۱۹۷۵ میلادی و پس از لازم‌الاجرا شدن متن کنوانسیون در فهرست این کنوانسیون ثبت شد؛ اما به دلیل فعالیت‌های مخرب انسانی و استفاده نادرست از آن، در سال ۱۹۹۳ میلادی در فهرست تالاب‌های در معرض خطر (مونترو^{۱۷}) قرار گرفته است.

شکل ۱. موقعیت تالاب انزلی (URL2)

خدمات فرهنگی تالاب انزلی

حفاظت اکوسیستم‌های طبیعی، بدون شناخت فرهنگ‌های بشری حاصل از تعامل انسان با آنها، امکان‌پذیر نیست؛ زیرا تنوع زیستی و فرهنگی در عین مستقل بودن، تقویت‌کننده همدیگر نیز هستند (Verschuren, 2007) و فرهنگ، دانایی حاصل از تعامل تاریخی انسان با محیط است (Ezzatollahinejhad, 2021). خدمات فرهنگی از طریق غنی‌سازی معنوی، رشد شناختی، اندیشیدن، تفریح و تجربه‌های زیبایی‌شناختی انسان از اکوسیستم‌ها به دست می‌آیند (MEA, 2005, 4) و غالباً با ماهیتی ظریف، شهودی، ضمنی و غیرمستقیم آشکار می‌شوند (Kenter et al., 2011) و عبارتند از (MEA, 2005, 51): ۱- تنوع فرهنگی: تالاب‌ها به سبب منافعی که برای مردم و اقوام مختلف دارند، قانونی برای گردهمایی صلح‌جویانه اقوام مختلف با آداب و رسوم، زبان و گویش خاص و همزیستی ادیان و مذاهب متفاوت می‌شود؛ ۲- ارزش‌های معنوی و مذهبی: آموزه‌های دینی همواره برای ارکان طبیعت، به ویژه آب، خاک و گیاه، ارزش قائل است. چنین ارزشی در طول تاریخ به سبب شناختی که بشر نسبت به عملکرد این منابع در بقاء و سلامت انسان داشته، ایجاد شده است؛ ۳- سامانه‌های دانشی: سیستم‌های دانش سنتی و رسمی در فرهنگ‌های مختلف به شکل‌های متفاوتی بروز می‌کنند و شامل شناخت آموخته‌های رفتاری جوامع بومی در زندگی هماهنگ با تالاب است؛ ۴- آموزش: تالاب‌ها از طریق ساختار و فرایندهای خود، مبنای آموزش رسمی و غیررسمی را فراهم می‌کنند؛ ۵- الهام‌بخشی: تالاب‌ها دربرگیرنده بسیاری از ارزش‌های نمادین و منبع الهام غنی برای هنر، آداب و رسوم قدیمی، نمادهای ملی، معماری و تبلیغات هستند؛ ۶- ارزش‌های زیبایی‌شناختی: جلوه‌های زیبا و جذابیت‌های بصری تالاب‌ها باعث حس خوشایند و رضایت طبع و ماندگاری تصاویر در ذهن مردم است؛ ۷- تعاملات اجتماعی: اکوسیستم‌های تالابی به سبب عرضه بسیاری از محصولات که بهره‌برداری از آنها به سازگاری با تحولات تالاب‌ها و مشارکت‌های جمعی و اجتماعی نیازمند است، بستری برای تعاملات اجتماعی مهیا می‌کنند؛ ۸- حس مکان: این حس، پدیده‌ای است که انسان در تعامل خود با تالاب، به آن معنا بخشیده و به تالاب دلبسته می‌شود تا آنجا که گاه حتی خود را با آن باز می‌شناسد؛ ۹- میراث فرهنگی: تالاب‌ها، گاهی دربرگیرنده بناها یا سازه‌های تاریخی، عمارت‌ها و دست‌ساخته‌های فرهنگی نمادین و یا مکان وقوع برخی رویدادهای تاریخی یا فرهنگی هستند؛ ۱۰- تفرج و اکوتوریسم: تالاب‌های به سبب جذابیت‌های بصری، جلوه‌های نظام سکونت و فعالیت بومی پیرامون خود از محیط‌های پرجاذبه برای اهداف گردشگری محسوب می‌شوند؛ خدمات فرهنگی مذکور در تعامل جوامع بومی با اکوسیستم تالاب انزلی نیز شکل می‌گیرند و این اکوسیستم در ارتباطی دوسویه با حاشیه‌نشینان خود قرار دارد.

هنرهای سنتی

طبیعت همواره سرچشمه الهام بخشی و آفرینش هنری بوده و بدیهی است که ادراک هنرمندان از طبیعت، همیشه یکسان نیست. هرچند که طبیعت در هنر سنتی مشهود است، اما تقلید از طبیعت و ظواهر دنیای مادی به روش واقع گرایانه، هدف اصلی این هنر محسوب نمی شود و یکی از ویژگی های قابل تأمل هنر سنتی، عدم طبیعت گرایی بوده است. درواقع، آنچه که در هنر سنتی مهم است، سمبل ها و نسبت های معنوی موجود در این هنر است. در آفرینش هنر سنتی، هنرمند از طبیعت اطراف خود بهره می برد و آن را با سبک پردازی و افزودن نقش و نمادهایی که به معنویت و ذات اثر اشاره دارد از وجه مادی جدا می کند (Binaye Motlaq, 2019). در تفکر سنتی، صورت یک شیء فقط به ظاهر محسوس آن مربوط نیست، بلکه واقعیت شیء را تعین بخشیده و به ورای شیء و محتوای درونی آن که امر قدسی و معنوی است، اشاره دارد (Burckhardt, 1997, 7-8) و دریافت این حقایق برتر و نهفته در اشیاء هنری از طریق نمادها امکان پذیر است. نمادپردازی موجود در هنر سنتی جهان شمول است و در همه مکان ها و زمان ها توسط انسان، قابل دریافت است. از آنجایی که در هنر سنتی، امر محسوس و نامحسوس بر هم منطبق می شوند، محصول فرآیند تولید هنر سنتی، اثری زیبا خواهد بود، ولی زیبایی موجود در هنر سنتی، هدف اصلی نیست و هنرمند سعی در نشان دادن جنبه معنوی و روحانی آثار هنری را دارد و زیبایی موجود در هنرهای سنتی، پیش از آن که تابع اصول صرف زیبایی شناسی ظاهری باشد، از مفاهیم معنوی پیروی و انسان را به حقیقت ناب هدایت می کند (Ibid., 134). هنر سنتی، خود زندگی است و نه تنها با زندگی روزمره سروکار دارد و در جهت رفع نیازهای روزانه انسان عمل می کند، بلکه می تواند، کارکرد آموزشی و تربیتی هم داشته باشد. در تمدن های سنتی، هنر اصیل، تشخص و هویت فردی هنرمند را کمتر دربرمی گیرد و هنرمند سنتی با گذر از فردیت خود، جوانب مرتبط با تمدن سنتی را آشکار می سازد (Moghiminejhad Hosseini et al, 2023).

تولید هنر سنتی به میزان زیادی تحت تأثیر ساختار مردمی و ارتباط نزدیک آن با فرهنگ، اقلیم و جامعه زیستی هنرمند بوده، به همین دلیل، هنر سنتی بوم گراست و این ویژگی در هنر سنتی، ذاتی است و در طرح ها و نوع کاربرد این هنر آشکار می شود. بوم گرایی هنر سنتی حاصل شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقلیمی، اقتصادی و تاریخی است و نمی توان برای آن حد و مرزی تعیین کرد (Quinn, 2015, 265). هنرهای سنتی، مجموعه هنرهای اصیل، بومی و مردمی هر کشور است که ریشه های عمیقی در اعتقادات، باورها، آداب، رسوم، سنن و فرهنگ معنوی جامعه دارد و همواره تأمین کننده بخشی از نیازهای روزمره و مرتبط با فرهنگ معنوی جامعه بوده است (Dadvar et al., 2013, 37). شاخصه های اصلی هنرهای سنتی را می توان در جنبه هنری، به کارگیری سنت ها و فنون ویژه، ابزار و مواد خاص، پشتوانه اعتقادی و بینشی، اصالت تاریخی و فرهنگی،

کاربرد در رشد و تعالی انسان و سودمندی دید. هنرهای سنتی مانند آیین‌هایی، فرهنگ را آشکار و منعکس می‌کنند و به‌عنوان مهم‌ترین مظاهر فرهنگی، به تداوم فرهنگ در کنار زبان، باورها، آیین‌ها، ادبیات و دیگر هنرها کمک می‌کنند (Ezzatollahinejhad, 2021). هنرهای سنتی به پنج دسته عمده تقسیم می‌شوند که عبارتند از: ۱- شعر و ادبیات، ۲- موسیقی، ۳- معماری و هنرهای وابسته، ۴- نمایش‌های سنتی - آیینی و ۵- صنایع مستظرفه یا هنرهای صناعی (که تمام آثار هنری غیر از پنج دسته بالا را شامل می‌شود، مانند نقاشی، کتاب‌آرایی، منبت‌کاری و غیره).

هنرهای صناعی (صنایع دستی)

به مجموعه‌ای از «هنر - صنعت» ها گفته می‌شود که غالباً با استفاده از مواد اولیه بومی و انجام قسمتی از مراحل اساسی تولید به کمک دست یا ابزار دستی، موجب تهیه و ساخت محصولات می‌شود که در هر واحد آن، بینش فرهنگی، ذوق هنری و خلاقیت فکری صنعتگر سازنده آن به نوعی آشکار شده و این عامل، وجه تمایز اصلی این‌گونه محصولات از محصولات مشابه ماشینی و کارخانه‌ای است (Dadvar et al., 2013, 284).

معماری سنتی

استان گیلان از سه ناحیه جغرافیایی جلگه، کوهپایه و کوهستان تشکیل شده است و بیشترین جمعیت این استان در نواحی جلگه‌ای ساکن است (Khakpour, 2007). جلگه مرکزی گیلان، شهرستان انزلی، رشت، خمام، صومعه‌سرا، فومن، شفت و بخش محدودی از رودبار را در برمی‌گیرد (Vahabi et al., 2023). سکونت‌گاه‌های هدف این پژوهش در جلگه مرکزی قرار دارند. بارش زیاد باران، رطوبت نسبی هوا و بادهای محلی در جلگه گیلان و به‌ویژه در بخش مرکزی، سبب پیدایش نوع خاصی از معماری با روش‌های سنتی به نام «معماری همساز با طبیعت» بوده و مسکن روستاییان، نه تنها باید نیاز به سرپناه را پاسخ می‌داده، بلکه باید آسایش اقلیمی را نیز به طور نسبی فراهم می‌ساخته است. به همین منظور، در این نوع از معماری از عناصری برای دفع رطوبت و ایجاد تهویه مناسب و هدایت باران، باد و آب‌های سطحی استفاده می‌شد تا در کنار عوامل زیبایی‌شناسانه و هماهنگی با طبیعت، آسایش زیست نیز فراهم گردد.

مؤلفه‌های تأثیرگذار بر معماری سنتی گیلان:

اقلیم

باران مداوم، رطوبت نسبی زیاد و باد در مناطق جلگه‌ای گیلان بر معماری خانه‌ها تأثیر داشته و برای پیشگیری از نفوذ باران و رطوبت، بام خانه‌ها با شیب تند ساخته می‌شده که به‌ویژه به دلیل کج‌باران‌ها در منطقه جلگه‌ای و از سمت غرب، سقف خانه در این جهت تا نزدیک سطح زمین هم

کشیده می‌شده است و برای حفاظت در برابر نفوذ رطوبت از زمین، خانه‌ها روی پایه‌ها یا سکوهای چوبی ساخته می‌شده تا از زمین فاصله داشته باشد. استفاده از کوران و تهویه طبیعی، یک اصل اساسی در معماری سنتی روستایی گیلان بوده و به این منظور، پلان خانه‌ها، گسترده، باز و فرم کالبدی آنها غالباً شکل‌های هندسی، کشیده و باریک و جهت آنها همسو با جهت جریان باد بوده است (Kasmaei, 2016, 54). همچنین، خانه‌ها دارای لایه‌های شفاف مسقف و بازشوهای بسیار زیاد در جداره‌های خارجی بوده، بطوری‌که گاهی دورتادور بنا را ایوان احاطه می‌کرده است (Khakpour, 2007, 30). عدم محصور بودن بنا در حریم خانه‌ها نیز به دلیل هدایت هوای مرطوب و راکد به بیرون از فضای زیستی بوده است.

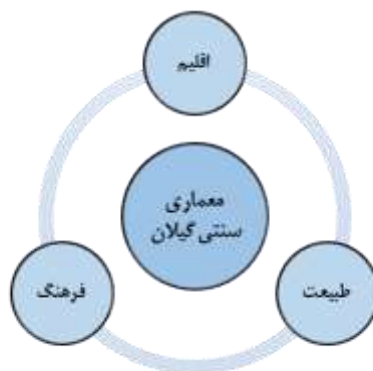
طبیعت

تلفیق خانه با طبیعت سرسبز در معماری سنتی گیلان و عدم حصاربندی معین در حریم خانه‌ها از نظر مردم‌شناسی و روانشناسی قابل تأمل است و پدیده معماری برون‌گرا در این مناطق، استفاده حداکثری از طبیعت، ایجاد مناظر زیبا و دیده‌بانی از حیاط را میسر کرده است. همچنین، مصالح بوم‌آورد و سازگار با طبیعت، تجدیدپذیر و مقاوم (عمدتاً چوب)، الیاف گیاهی مثل گالی که در حاشیه تالاب انزلی هم می‌روید و یا ساقه‌های برنج و غیره برای ساخت خانه‌ها استفاده می‌شده است. برای پرکردن فضاهای خالی دیوارهای چوبی خانه‌ها از کاه‌گل (گل رس، آب و کاه) و برای جلوگیری از ترک خوردن دیوارها از فل^{۱۸} گل استفاده می‌شده است (Mehrdad, 2020)؛ وجود رسوبات آبرفتی در جلگه گیلان و نیز وجود جنگل‌های انبوه در کنار مزارع برنج، دسترسی به مصالح بوم‌آورد مذکور را میسر می‌کرده است.

فرهنگ

ویژگی‌های فرهنگی هر عصری را می‌توان در معماری آن شناخت، زیرا وقتی معماری تحت تأثیر شرایط متفاوت طبیعی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شکل می‌گیرد، به محض به وجود آمدن می‌تواند به صورت مستقل و پویا، ویژگی‌هایی را به خود بگیرد (Nikfetrat & Bitaraf, 2016). به عبارتی فرهنگ و معماری رابطه دوسویه دارند و برهم اثرگذارند. در گیلان، ویژگی‌های بستر طبیعی، برون‌دادهای فرهنگی آن را معنا می‌کند. مردم گیلان با کنش‌های متفاوت اقتصادی متأثر از شاخصه‌های طبیعی مانند کار در شالیزارها و کشت برنج، نوعی فرهنگ کار و زندگی فارغ از جنسیت را بر ساخته‌اند که شامل فرهنگ دوشادوشی کار زنان و مردان، یآوری، نفی بسیاری از حجاب‌ها و محرمیت‌خواهی‌های شناخته‌شده در نجد ایران، ارتباط گسترده و بی‌واسطه درون و بیرون خانه، فرهنگ پوشش و لباس مردم، ارتباط راحت کلامی و محاوره متداول بین زنان و مردان بوده و گویای باورها و نگرش متمایز گیلانیان است؛ به گونه‌ای که

می‌توان گفت، تعاملات اجتماعی مردم گیلان، تحت‌تأثیر همگونی تقسیم جنسیتی کار و کنش‌های اقتصادی در فرهنگ مسلط جامعه، بر شکل‌گیری محوطه مسکونی و محصوریت‌های آن اثری آشکار داشته است (Khakpour, 2019). شکل ۲، ارتباط معماری سنتی گیلان را با سه مؤلفه ذکرشده و نیز با یکدیگر نشان می‌دهد.

شکل ۲. مؤلفه‌های تأثیرگذار بر معماری سنتی گیلان

عناصر معماری سنتی گیلان:

خانه

خانه، پیش از آن‌که ساختاری کالبدی باشد، نهادی با عملکرد چندبعدی و تحت‌تأثیر جامعه، فرهنگ، اقتصاد و شرایط محیطی است و چون ساخت خانه، خود امری فرهنگی است، شکل و سازمان آن نیز متأثر از فرهنگی است که خانه محصول آن است (Memarian, 2010,35).

خانه سنتی جلگه گیلان (گالی‌پوش‌خانه) از حیاط، اتاق، ایوان، غلام‌گرد، بام شیب‌دار، تالار^{۱۹}، بالاخانه، کرسی چینی و پله تشکیل شده است. حیاط، ارتباط خانه با طبیعت را فراهم می‌سازد و اهمیتی برابر با سایر فضاهای خانه دارد. معماری سنتی گیلان به‌شدت برون‌گراست؛ حیاط، مکانی برای انبار محصولات، چاه آب، نگهداری حیوانات خانگی و غیره است. اتاق در این خانه‌ها کاربرد فصلی دارد و در فصل سرما، محل خواب، غذاخوردن و آشپزی است و در فصل گرما کاربرد دیگری دارد (Ibid., 76). ایوان دورتادور بنا را می‌گیرد و دسترسی اتاق‌ها را به یکدیگر فراهم می‌کند و مانع از رسیدن باران به بدنه بنا می‌شود (Diba & Yaghini, 1993). غلام‌گرد، دیوارها را در برابر آفتاب و باران حفظ می‌کند و در جریان نسیم تابستانی مؤثر است. بام شیب‌دار با شیب زیاد و متشکل از دسته‌های گالی^{۲۰} و کولوش^{۲۱} مانع از نفوذ باران به داخل بنا می‌شود و در یک یا دو طرف رو به باد ساختمان تا کف زمین ادامه می‌یابد و فضایی به نام فاکن^{۲۲} ایجاد می‌کند که مکان مناسبی برای

انبار محصولات و پخت غذا است. تلار، ایوان طبقه دوم یا سوم بناست و مهم‌ترین عنصر واحد مسکونی روستایی و نشان اهمیت صاحب‌خانه است (Khakpour, 2007, 42). بالاخانه، اتاقی است که تلار در جلوی آن قرار دارد و مهم‌ترین اتاق از نظر تهویه، جریان هوا، دید و منظر است و به میهمان اختصاص دارد. کرسی چینی برای جلوگیری از نفوذ رطوبت به کف بنا و ارتفاع‌گرفتن آن از سطح زمین انجام می‌گیرد و جریان هوا بین کف و سطح زمین صورت می‌گیرد. پله برای اتصال طبقات و در جبهه دور از کج‌باران و آفتاب ساخته می‌شود (Gorji Mahalbani & Daneshvar, 2010). شکل ۳، اجزای مختلف خانه سنتی جلگه گیلان را نشان می‌دهد.

کندوج^{۲۳}

یک سازه بومی برای انبارکردن برنج است. سقف این سازه، با شیب تند و پوشیده از گیاه گالی بوده که بر روی چهار ستون چوبی قرار گرفته است. فضای آن نیمه‌باز است و کف آن از سطح زمین بالاتر ساخته می‌شود تا در گرما و رطوبت زیاد تابستان، نسیم ملایم تابستان باعث آسایش اقلیمی و عدم نفوذ رطوبت به برنج گردد (شکل ۴).

کوتام^{۲۴}

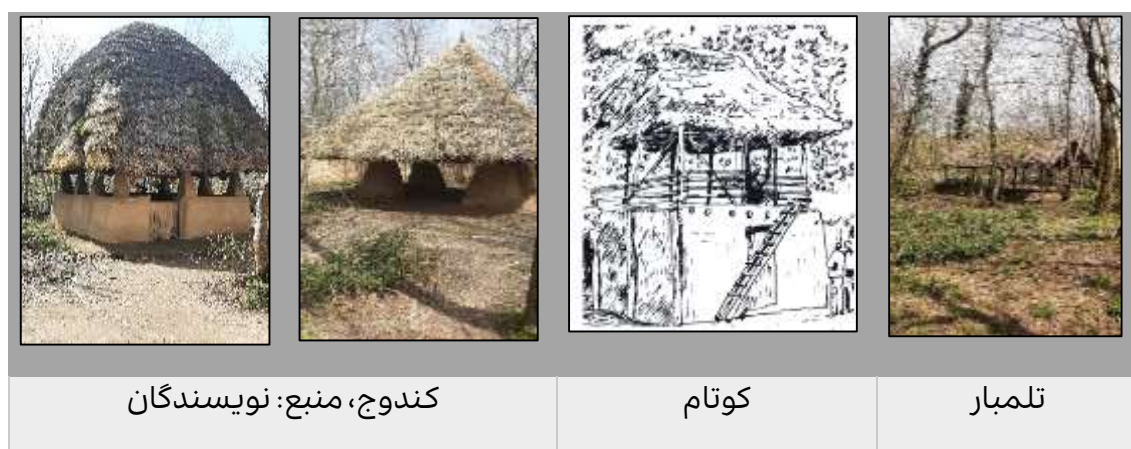
فضای نیمه‌باز دارد و سقف آن با گیاه گالی پوشیده شده است. قسمت پایینی آن برای نگهداری دام‌ها و قسمت بالایی برای خواب تابستانی افراد خانواده استفاده می‌شود. این سازه بومی در باغ‌ها و مزارع برنج هم ساخته می‌شده که برای نگهداری و جلوگیری از حمله حیوانات مهاجم به محصولات کاربرد داشته است. ایجاد کوران هوا برای آسایش اقلیمی در نحوه ساخت این سازه هم مشهود است (شکل ۴).

تلمبار^{۲۵}

در حیاط خانه برای انبارکردن محصولات کشاورزی و نیز برای پرورش کرم ابریشم ساخته می‌شده است. این سازه، سقف دو شیبه با پوشش گالی دارد (شکل ۴).

شکل ۳. اجزای خانه سنتی گیلان

شکل ۴. برخی سازه‌های سنتی جلگه‌نشینان گیلان

لوتکاسازی

برای جلگه‌نشینان گیلان، لوتکا نامی آشنا با ریشه روسی و به معنای قایق‌های چوبی پارویی با دو سر تیز است که از آن برای صید ماهی و پرند در رودخانه‌ها و تالاب‌ها و به‌ویژه در تالاب انزلی استفاده می‌شده است (شکل ۵). کف لوتکا به شکل ۷ است و برقراری تعادل آن به مهارت نیاز دارد. به دلیل خطر واژگونی، فقط در آب‌های کم‌عمق رودخانه‌ها و تالاب‌ها و با چوبی بلند (حدوداً

۳ متر) به جای پارو هدایت می‌شده است. لوتکاسازی از مشاغلی است که در میان ساکنان سواحل دریای کاسپین رواج داشته و از پدر به پسر به ارث می‌رسیده و در گذشته بسیار مشاهده می‌شده است (Biglari et al., 2019, 101). با توجه به اینکه، اقتصاد معیشتی ساکنان تا حدود زیادی به صیادی وابسته بوده، سرعت، انعطاف‌پذیری و دقت بالا در لوتکا، آن را وسیله مناسبی برای صیادی در گذشته کرده بود؛ ولی با گسترش ساخت قایق‌های موتوری فایبرگلاس^{۲۶} و عدم نظارت شیلات، این سنت در حال فراموشی است. در کتاب ویلیام هولمز^{۲۷}، تصویری از یک طرح مدادی وجود دارد که صیادان دوره قاجار را در تاریکی شب، در حال صید پرندگان در تالاب نشان می‌دهد (Holmes, 1845, 45). در این تصویر به یک رسم قدیمی صیادی در لوتکا اشاره شده است؛ مردی در انتهای لوتکا نشسته و آن را هدایت می‌کند، پسر بچه‌ای در مرکز قایق با ضربات طبل محلی، باعث وحشت پرندگان می‌شود و مردی که در جلوی لوتکا ایستاده، با نور شدید مشعل خود باعث خیره شدن پرنده‌ها می‌شود و با دامی که در دست دارد، اردک را از روی آب می‌گیرد (شکل ۵).

(Holmes, 1845, 45)

(Biglari et al, 2019, 101)

شکل ۵. تصاویری از لوتکا

هنر - صنعت لوتکاسازی به دو روش انجام می‌شده است (Biglari et al., 2019, 102): ۱- تنه درختانی مثل افرا، به صورت یک تکه تراشیده و مغز تنه درخت با استفاده از ابزار خاصی خالی می‌شد و گاهی از آتش برای خالی کردن تنه درخت استفاده می‌کردند که یکی از روش‌های نادر در ایران است و به نظر می‌رسد، روش قدیمی قایق‌سازی در دنیا است. ۲- قایق‌ساز پس از آماده کردن الوار (تخته‌های چوبی) لازم و مناسب، ابتدا کف قایق را طراحی می‌کرد، سپس لبه‌های قایق را برش می‌زد و لبه‌های تخته را به وسیله میخ به هم متصل می‌کرد. برش‌ها، محل استقرار آنها و اتصال لبه‌ها در کف قایق بسیار حساس و مهم است و برای جلوگیری از نفوذ آب، باید تخته‌ها به درستی جفت شوند. چارچوب درونی قایق که ساخته شد، در قسمت‌های مساوی طول قایق قرار می‌گیرد و تثبیت می‌شود و پس از سمباده‌کاری، قایق به آب انداخته می‌شود (شکل ۶).

شکل ۶. مراحل لوتکاسازی (URL3-8)

حصیربافی

یکی از هنرهای صناعی کهن و بومی گیلان، حصیربافی است که شامل بافته‌های حصیری سبک، نرم یا زبر و برخاسته از طبیعت است. به دلیل آسیب‌پذیری ناشی از رطوبت نواحی شمالی، اسناد معتبری از آغاز پیدایش این هنر-صنعت در دست نیست. در سفرنامه استرآباد، مازندران و گیلان آمده است: «انزلی - غازیان، اهل‌شان حصیر می‌بافند و قلیل ابریشم و کنجد و میان‌پشته هم؛ ولی به پای حصیر غازیان^{۲۸} نمی‌رسد» (Eslah Arabani, 2001, 201). امروزه زنان و مردان گیلانی، بدون هیچ تغییری در مواد اولیه و شیوه بافت، سنت حصیربافی را ادامه می‌دهند. مواد اولیه حصیربافی شامل سوب^{۲۹}، گالی، کلر^{۳۰} و کولوش است که خشک کردن آنها در نیمه اول سال و تولید محصولات در نیمه دوم سال با فراغت از کشاورزی، انجام می‌شود. آفتاب تیر و مرداد برای خشک کردن مواد اولیه مناسب است تا رنگ گیاهان از سبز به کرم تغییر کند. در پاییز و زمستان، بافندگان با خیس کردن آنها در آب، محصولات حصیری را می‌بافند. روش غالب در حصیربافی، «شریک کردن و ته‌ها» نام دارد که گیس بافته‌هایی از گیاه گالی به نام «وته^{۳۱}» آماده شده و سپس با سوزن و گالی نازک و نرم به هم دوخته می‌شوند و سبد، کلاه، سفره و دیگر کالاهای تولید می‌شوند (شکل ۷). روش دیگر «کوب^{۳۲} بافی» یا روش «تار و پودی» نام دارد که برای بافتن زیرانداز حصیری یا همان کوب که یکی از محصولات پرطرفدار و سنتی گیلان است، به کار می‌رود و شامل دو مرحله است: ۱- چله‌کشی: نخ کنفی به صورت طولی از زیر و روی چارچوب آماده شده، عبور داده می‌شود و در میانه راه از بین سوراخ‌های شانه می‌گذرد. ۲- بافت: یک نفر بافته در ابتدای دار با کشیدن شانه و کنترل نقشه بر بافت نظارت می‌کند و نفر دوم در انتهای چله، پودها را با توجه به نقشه لابه‌لای تار می‌نشاند. در انتهای کار، برای استحکام، حاشیه حصیر بافته می‌شود و سپس قسمت‌های اضافه توسط دار بریده می‌شود. نقوش هندسی زیراندازهای حصیری از گیاهان و اشیای پیرامون الهام گرفته شده و در نامگذاری آنها از نام گیاهان، اشیاء و در مواردی، نام اولین حصیرباف استفاده شده است (Shah Hosseini & Hajianfrooshani, 2023). حصیر جاذب خوب رطوبت است و هنوز در زیر بعضی از قالی‌ها در گیلان حصیر می‌اندازند. حصیربافی گیلان،

غالباً زنانه است و مردان بیشتر در تأمین مواد اولیه و بردن محصولات تولیدی برای فروش مشارکت دارند (شکل ۸).

شکل ۷. شریک کردن و ته‌ها (URL9)

شکل ۸. مراحل کوب‌بافی (URL10-15)

آیین‌های سنتی

جشن‌ها و آیین‌ها به عنوان بخش بزرگی از فرهنگ، هنر و تمدن مثل «پنجره‌ای به سوی پویایی فرهنگی که از طریق آن، مردم دنیای خود را ساخته و مشخص می‌کنند» تلقی می‌شوند (Bell, 1992, 3) و هویت‌های شکل گرفته از آنها، با گذشت زمان در جامعه ریشه می‌دواند و قوی‌تر می‌شود. بخش عمده آیین‌هایی که انسان نخستین و حتی انسان پیشرفته اجرا می‌کند، برکت خواهی است (Bahar, 2008, 297)، به ویژه در آیین‌هایی که با نیروهای طبیعی در ارتباط است. جشن‌ها و آیین‌های سنتی گیلان از اوضاع طبیعی، جغرافیایی، فرهنگی، تاریخی و معیشتی تأثیر می‌گیرد و از مجموعه‌ای از کردارهای نمادین تشکیل شده که در آنها باورهای اسطوره‌ای پنهان است؛ سرشت و اصل این کردارها معمولاً دست نخورده باقی مانده است، ولی با گذشت زمان، ظاهر آنها دچار دگرگونی‌هایی شده است.

آیین باران خواهی

در گیلان با وجود جنگل‌های سرسبز، رودهای فراوان و دریای کاسپین، مراسم تمنای باران وجود داشته و پیش از ساخته شدن سد سفیدرود، آب شالیزارها از رودهایی که برآنها سدهای بومی و فصلی می‌بستند و یا از آب انباشته شده در آبگیرهای طبیعی یا آب‌بندان‌ها، تأمین می‌شده است. اگر باران نمی‌بارید، رودها و آبگیرها کم‌آب می‌شدند و مردم برای نجات شالیزارها به مراسم باران خواهی متوسل می‌شدند. اگرچه پس از ساختن سد سفیدرود، بسیاری از شالیزارهای جلگه گیلان از خشکسالی نجات پیدا کردند، پس از نیم‌قرنی که از این آسودگی می‌گذرد، به دلیل

شکل ۹. عروسک کتره‌گیشه

(URL 16)

خشکسالی‌های اخیر، بار دیگر شالیکاران گیلانی، مشکل بی‌آبی را تجربه می‌کنند و ذهن بسیاری از آنان به مراسم باران خواهی معطوف شده است. «کتره‌گیشه^{۳۳}»، یکی از آیین‌های سنتی باران خواهی در گیلان بوده است. کتره به معنی کفگیر چوبی و گیشه به معنی عروس است. اهالی بر پهنه یک‌سوی کفگیر چوبی، چهره زنی را نقاشی کرده و به دو طرف پهنه آن، دو لنگه گوشواره می‌آویختند و دستمالی ابریشمی به آن می‌بستند و در گردنش گردن‌بندی می‌آویختند و به شکل عروس بزرگ می‌کردند (شکل ۹). کودکی (کمتر از هفت سال) به همراه دوستانش که زنبیل یا گونی بر دوش داشتند، عروسک را در کوچه‌ها گردانده و آواز می‌خواندند: «کفگیر عروس شده، زن خانه خدا بیوه شده، حلقه چاه به دور خود عبا

پیچیده، ای کربلا، ای قرآن، امشب باران ببارد» و هدایا جمع می‌کردند؛ سپس به بقعه یا مزار روستا می‌رفتند و با هدایا طواف کرده و بر سر چهارراهی غذا می‌پختند و به دیگران هم می‌دادند (Taheri, 2014, 75-76). علت عروس‌کردن کفگیر چوبی نمادی از بیکارشدن کفگیر به دلیل کمبود آذوقه در خشکسالی بوده، مثل تازه‌عروسی که شوهرش به دلیل خشکسالی، فقیر شده و مرده و او بیوه شده است. عباپیچیدن چاه، کنایه از شرمسارشدن چاه از بی‌آبی است. سپردن کفگیر به دست کودکان به دلیل پاکی و زودتر برآورده شدن دعایشان بوده است. جمع کردن هدایا، کنایه از تنگدستی اهالی به دلیل خشکسالی است و قسم دادن به قرآن و کربلا و به بقعه رفتن نماد وساطت‌طلبی از خدا و مقدسات برای حاجت‌روایی است. کفگیر عروس‌شده تا باریدن باران، نزد گروه یا در بقعه نگهداری می‌شد (Boshra & Taheri, 2006, 8). بسیاری از عروسک‌ها در آیین‌های باران خواهی ایران، نماد آناهیتا، ایزدبانوی آب و باروری است (Ashoorpour, 2008) که فرشته نگاهبان آب است و دشت‌ها را بارور می‌سازد. اگر عروسک را نماد آناهیتا بدانیم، باید تیشتر (ایزد باران) را راضی کند تا باران ببارد، چون از تیشتر به عنوان ایزد باران یاد شده و از آنجایی که در این

آیین، عروسک چوبی را عروس باران می‌نامند، پس در باورهای نانوشته، پیوندی بین آناهیتا و تیشتر بسته شده است (NematTavoosi, 2012).

آیین آفتاب‌خواهی

به دلیل باران زیاد و خطر نابودی شالیزارها در گیلان، اجرای این آیین، نماد طلب بندآمدن باران، آفتاب‌خواهی و مقابله با ایزدان موکل آب و باران، یعنی آناهیتا و تیشتر بوده است. با توجه به اشتراک شیوه‌های اجرایی آیین‌های باران‌خواهی و آفتاب‌خواهی، عروسک ساخته‌شده در این آیین‌ها کارکردی دوگانه دارد؛ در خشکسالی، واسطه‌ای برای بارش باران و در بارش زیاد، واسطه توقف باران و مورد سرزنش قرار می‌گیرد. گمان بر این است که در آیین آفتاب‌خواهی، عروسک (ایزدبانو آناهیتا) باید از ایزد مهر (خورشید) بخواهد که باران را بند بیاورد.

آیین «عروس گوله»^{۳۴}

آیین استقبال از بهار و نوروز در گیلان، «عروس گوله» نام دارد که زمان برگزاری آن در نیمه دوم اسفند است (Boshra & Taheri, 2006, 49) و بازیگران آن، شامل نازخانم یا همان عروس گولی، غول با چهره سیاه و شاخه خشکیده برنج بر سر و زنگوله به پا، پیربابو (بابای پیر) یا محافظ نازخانم و غیره بودند. عروس گولی یا عروس گل، نماد بهار و حاصلخیزی، غول نماد سیاهی زمستان و پیربابو، نماد باغبان خردمندی بوده که بهار را دوباره به مردم و طبیعت هدیه می‌کرده است. این آیین همراه با رقص و آواز محلی برگزار می‌شده است و به اسطوره باروری اشاره دارد. در نبرد غول و پیربابو بر سر آزادی عروس گوله، سرانجام بهار بر زمستان پیروز می‌شد که برای مردم روستاهای گیلان پرشگون و مبارک بود و به نیت سلامتی، باروری زمین‌های کشاورزی و نابودی مشکلات به استقبال سال نو می‌رفتند (شکل ۱۰).

شکل ۱۰. آیین عروس گوله (URL17-20)

۵. بحث و تحلیل یافته‌ها

بر اساس نتایج به دست آمده از پرسشنامه (جدول ۳)، معماری سنتی فقط در روستاهای تریه‌بر و آبکنار، به تعداد ۲ تا ۳ عدد خانه؛ لوتکاسازی در بندرانزلی و آبکنار، به تعداد ۴ و ۲ نفر استادکار و حصیربافی در بندرانزلی و آبکنار وجود دارد. آیین‌های سنتی در هیچ کدام از سکونتگاه‌ها مشاهده نشد. ایجاد معماری بومی و سنتی در حال حاضر شاید از نظر دوام، استحکام و تطابق با نیازهای امروزی سکونتگاه‌ها پاسخگو نباشد، ولی معماری سنتی و بومی ارتباط عمیقی با ارزش‌های فرهنگی و شکل‌گیری هویت افراد دارد. هویت مفهومی است که یک اثر را به ریشه و مبدأ خود متصل می‌کند. از نظر انسان سنتی، بشر و جهان آفریده خداست و ریشه انسان و جهان از یک مبدأ ماورایی است و بنابراین انسان برای دستیابی به هویت خود باید به طبیعت نزدیک شود (Nasr, 2010, 67). حضور انسان در طبیعت، یعنی نزدیکی او به خداوند و اصل خویش و این نزدیکی نشانه‌هایی دارد؛ هنر و از جمله معماری سنتی و بومی از این نشانه‌ها هستند که هرچه طبیعی‌تر باشند، انسان را به هویت واقعی خود نزدیک‌تر می‌سازند. یکی از راهکارهای برون‌رفت از بحران بی‌هویتی در معماری، شاید بازشناخت مؤلفه‌های سازنده در آن است که حامل بخش بزرگی از باورها، عقاید و ارزش‌های فرهنگی هستند و باید به نسل‌های آینده منتقل شود. از سویی دیگر، با ورود مفاهیم توسعه پایدار و پایداری در معماری معاصر، مبحثی به نام معماری پایدار شکل گرفته که معتقد است که ساختمان، جزئی از طبیعت پیرامون است و باید به عنوان بخشی از اکوسیستم عمل کند و در چرخه حیات قرار بگیرد (Mahmoodi, 2005). بنابراین معماری بومی، خود به خود یک معماری پایدار است (Roknoddin Eftekhari et al, 2012) و به معماری سنتی به عنوان الگویی برای معماری پایدار نگاه می‌شود. در این پژوهش مشاهده شد که معماری سنتی تا حدود زیادی در سکونتگاه‌ها به فراموشی سپرده شده است. از آنجایی که، فرهنگ به عنوان بعد چهارم توسعه پایدار محسوب می‌شود و طبق چارچوب ارزیابی هزاره اکوسیستم، توجه به ارزش‌های فرهنگی و از جمله هنر و معماری سنتی، در دستیابی به اهداف حفاظتی تالاب انزلی مؤثر است؛ بنابراین، استفاده از جنبه‌های مثبت معماری بومی گیلان و بهره‌مندی از راهکارهای اقلیمی و سازه‌ای آنها که متناسب با نیازهای امروزی ساکنان در معماری معاصر باشد، شاید پاسخی برای پرکردن خلاء کنونی معماری سنتی در سکونتگاه‌های هدف باشد. مهم‌ترین عاملی که سبب تداوم فرهنگی در یک جامعه می‌شود، برقراری سطح تماس با مظاهر فرهنگی مثل معماری سنتی است تا فرهنگ فرصت انتقال پیدا کند (Biglari et al, 2019, 50). قرار دادن نمونه‌های عینی خانه‌های سنتی گیلان در موزه میراث فرهنگی و روستایی استان گیلان تا حدودی در این زمینه اثرگذار بوده است، اما کافی نیست. هنر - صنعت لوتکاسازی، علاوه بر جنبه هنری و زیبایی‌شناسانه، در گذشته برای سکونتگاه‌های پیرامون تالاب انزلی،

نقش اجتماعی و اقتصادی ویژه‌ای داشته؛ حمل و نقل آبی و به‌ویژه صیادی و شکار توسط این قایق‌های چوبی انجام می‌شده و با توجه به فراوانی درختان جنگلی، چوب کافی به‌عنوان ماده اولیه ساخت این قایق‌ها، در دسترس بود و در نتیجه افراد و مراکز بومی زیادتری به ساخت آنها اشتغال داشته‌اند. نتیجه پرسشنامه و صحبت با اهالی بومی، وجود چهار مورد فعال در بندرانزلی و دو مورد در روستای آب‌کنار را نشان می‌دهد. براساس صحبت‌های دهیاران و جامعه بومی، آسیب‌پذیری محیطی، کمبود منابع جنگلی، علاقه نداشتن فرزندان و شاگردان برای آموزش این حرفه، مهاجرت به شهرها، ساخت قایق‌های فایبرگلاس با بدنه مقاوم تر و نفوذ ناپذیر، عدم ایمنی، سختی کار، آسیب به طبیعت و غیره به‌عنوان دلایل انقراض این هنر-صنعت ذکر شد. تعداد معدودی که هم‌اکنون به این حرفه مشغولند، دلایل خود را عشق و علاقه به حفظ میراث اجدادی و تعلق خاطر به فرهنگ بومی خود عنوان کردند. حصیربافی به‌عنوان یکی از هنرهای صناعی مهم و چشمگیر گیلان به‌دلیل بهره‌مندی از مواد اولیه طبیعی غالباً در دسترس، اشتغال‌محور بودن، ابزار کار ساده، امکان فعالیت در فضاهای محدود و مسکونی و نیز عدم نیاز به سرمایه اولیه زیاد رونق خوبی دارد. زنان گیلانی در حصیربافی، به‌صورت خانگی و کارگاهی اشتغال دارند و روستای قشک در نزدیکی بندرانزلی به‌عنوان روستای ملی حصیر نامگذاری شده است. حمایت مالی و اقتصادی از زنان حصیرباف، در رواج این حرفه و اشتغال‌زایی تأثیر زیادی داشته است؛ البته با توجه به نتیجه پرسشنامه و صحبت با اهالی بومی، این هنر-صنعت، فقط در بندرانزلی و آب‌کنار مشاهده شد و یکی از دلایل عمده، تغییر نگرش افراد و گرایش به شهرنشینی ذکر شد. از طرفی واردات صنایع دستی چینی نیز بر عدم استقبال از محصولات داخلی تأثیر گذاشته است. نوآوری‌های اخیر در محصولات حصیری، سبب صدور این محصولات به خارج از کشور نیز شده که درآمدزایی بالایی را برای بافندگان ایجاد کرده است. حصیربافی گیلان، افزون بر وجه زیبایی‌شناسانه و اقتصادی خود، همسو با ارتباط افراد با طبیعت شکل گرفته و بنابراین به‌عنوان یکی از شاخص‌های فرهنگی محسوب می‌شود.

جدول ۳. نتایج پرسشنامه سکونتگاه‌ها

هنرهای سنتی	بندر انزلی	سنگاپور	کوچک محله	تربه‌گوده	معاف	تربه‌بر	آب‌کنار	ماه‌روژه
معماری سنتی	-	-	-	-	-	+	+	-
لوتکاسازی	+	-	-	-	-	-	+	-
حصیربافی	+	-	-	-	-	-	+	-
آئین‌های سنتی	-	-	-	-	-	-	-	-

امروزه آیین‌های سنتی در هیچ‌کدام از سکونتگاه‌ها وجود ندارد. از آنجایی‌که، انسان در گذشته، در رویارویی با نیروهای طبیعی، احساس ناتوانی بیشتری می‌کرده، این ناتوانی او را به زانو در می‌آورده و برای غلبه بر این نیروهای برتر، اسطوره و آیین‌ها را با جدیت بیشتری دنبال می‌کرده است تا از به‌دست‌آوردن نتایج دلخواه مطمئن شود. با گذشت زمان و افزایش دانش بشری، اهمیت آیین‌ها کمتر شده و تقریباً منقرض شده‌اند. در مصاحبه با اهالی بومی، عدم آگاهی از ماهیت واقعی آیین‌ها، تغییر در اندیشه و طرز تفکر جوامع روستایی، تبدیل شدن جوامع سنتی به مدرن، تغییر الگوهای رفتاری، به رسمیت نشناختن آداب و رسوم پیشینیان و سطحی‌پنداشتن برخی از آیین‌ها و عدم اعتقاد به آنها مشاهده شد. از نظر دورکیم، تعهدات و پایبندی‌های مشترک به عقاید و حدود اجتماعی، ممکن است در جریان زندگی روزمره دنیوی و فعالیت‌های ابزارگرایانه ضعیف شود. جوامع برای مقابله با این نیروهای گریز از مرکز، باید پیوسته خود را بازسازی کنند و این بازسازی از طریق تحکیم التزام به مجموعه‌ای مشترک از عقاید و اعمال صورت می‌گیرد و در قالب آیین، سازوکاری عمده در جامعه ایفا می‌کند. یکی از کارکردهای اجتماعی مراسم آیینی از نظر دورکیم، گردهم‌آمدن مردم در فواصل زمانی منظم و حفظ ارتباط و همکاری آنها با هم است که از طریق یکپارچه‌سازی باعث اعتباربخشی به مراسم آیینی، ثبات اجتماعی، کاهش کشمکش‌ها و انتقال غیرمستقیم ارزش‌ها و آداب و رسوم به نسل‌های بعدی و افراد جامعه می‌شود. هر بار که مراسم آیینی اجرا شود، بازتولید می‌شوند و تأثیر عمیق‌تری بر روان افراد خواهند داشت و حتی اگر آگاهی چندانی به علل آیین وجود نداشته باشد، ولی احساس خوشنودی و آسودگی خواهند کرد و درواقع، توان روحی خود را بازسازی می‌کنند

(Dorkheim, 2017, 476-477). آیین‌ها به عنوان ابزارهای فرهنگی جامعه دارای عناصر هویت بخشی به افراد هستند و افزایش آگاهی، شناخت و احترام نسبت به آنها، عزت نفس، غنای فرهنگی و اجتماعی به دنبال خواهد داشت.

۶. نتیجه‌گیری

با توجه به نتایجی که حاصل شد، هنرهای سنتی سکونتگاه‌های مورد مطالعه در این پژوهش، روندی رو به فراموشی داشته و حتی دیگر اثری از برخی از آنها دیده نمی‌شود. هنرهای سنتی به عنوان مهم‌ترین مظاهر فرهنگی، در تداوم زبان، باورها، آیین‌ها، ادبیات، هنر و فرهنگ نقش مؤثری دارند، اما طبق صحبت محمد بهشتی، «هنرهای سنتی ظاهر و باطنی دارند و زمانی که نو نشوند مانند آب گل‌آلود می‌شوند و نمی‌توانیم زلالی و گوارایی آب را ادراک کنیم». آنچه که در زمان کنونی مطرح است، ضرورت معاصرشدن هنرهای سنتی است، نه تکرار بی‌قید و شرط آنها، معاصر شدن یعنی اتصال به ریشه و حضور داشتن و پاسخ‌گویی هنرهای سنتی به نیازهای کنونی جامعه.

این پژوهش، درصدد اتصال هنر، طبیعت و فرهنگ با هدف محافظت از تالاب انزلی به عنوان یک اکوسیستم در خطر انقراض برآمد. بدیهی است که اگر تالابی نباشد، دیگر فرهنگ و هنری هم شکل نخواهد گرفت تا دغدغه معاصرسازی آن مطرح باشد. بنابراین در پاسخ به سؤال این پژوهش باید گفت که شناخت و نیز ارزیابی وضعیت هنرهای سنتی، دست‌کم تلنگری برای درک عمق فاجعه است. برای دریافت پیام موجود در هنرهای سنتی، شناخت زمینه فرهنگی، مشارکت جامعه بومی، نهادهای مدیریتی و فرهنگی می‌تواند راهگشا باشد و فرضیه این پژوهش، مبنی بر تمرکز بر هنرهای سنتی به عنوان یکی از انواع خدمات فرهنگی در دستیابی به اهداف حفاظتی تالاب انزلی و توسعه پایدار محقق می‌شود. لازم به ذکر است که پژوهش در زمینه ارزیابی سایر هنرهای سنتی این اکوسیستم ارزشمند نیز کمک بیشتری در پیشبرد اهداف حفاظت و حمایت ارزش‌های این اکوسیستم آبی در نسل‌های بعدی خواهد کرد.

پی‌نوشت‌ها

1. Ecosystem
2. Milennum Ecosystem Assessment
3. Cultural Ecosystem Services
4. Caspian

5. Sangachin
6. Kuchek Mahalleh
7. Moaf
8. Torbeh Bar
9. Abkenar
10. Mahruzeh
11. Torbehgudeh
12. Lutka
13. Ramsar Convention
14. The World Commission Environment and Development
15. Sustainable Development
16. Kapourchal
17. Montreux Record

۱۸. Fal: پوسته برنج که در ساختمان‌سازی روستاهای شمال کشور با گل مخلوط می‌شد تا مقاومت دیوارها در مقابل انبساط و انقباض زیاد شود. (Gorji mahalbani & Daneshvar, 2010)

19. Telar

۲۰. گالی یا لی، گیاهی که در تالاب می‌روید و لبه‌های آن تیز و برنده و مقاومت آن، زیاد است و پس از خشک کردن در حصیربافی استفاده می‌شود. (Gorji mahalbani & Daneshvar, 2010)

۲۱. کولوش، ساقه گیاه برنج یا همان کاه برنج است. (Gorji mahalbani & Daneshvar, 2010)

۲۲. Fukon: فضای باقی‌مانده بین بدنه اصلی بنا و امتداد سقف در ساختمان‌های جلگه گیلان که به عنوان انبار و یا برای پخت و پز استفاده می‌شود. (Gorji mahalbani & Daneshvar, 2010)

23. Kanduj
24. Kotum
25. Talambar

۲۶. Fiberglass: یا فیبر شیشه، ترکیبی از الیاف شیشه با مواد پلیمری است که از پشم شیشه به عنوان ماده تقویت‌کننده و از مواد پلیمری به عنوان مواد زمینه استفاده می‌شود.

27. William Holmes

۲۸. Ghazian: بخشی از شهر ساحلی بندرانزلی در استان گیلان.

۲۹. Sub: گیاهی جنگلی که لابه‌لای درختان صنوبر یا زمین‌های مرطوب و آبگیر، به صورت خودرو می‌روید و پس از برداشت و خشک‌کردن در انبارهای تاریک و مرطوب نگه‌داری می‌شود (Shah Hosseini & Hajianfrooshani, 2023).
۳۰. Koler: گیاهی تالابی که محل رویش آن تالاب انزلی است.
۳۱. Vateh: گیس بافته‌هایی از گالی.
۳۲. Kub: زیرانداز حصیری.

33. Ketre geishe

34. Arus guley

References

- Aghakhani Bijani, M., & Mohammadi Fesharki, M. (2020). Analyzing the social functions of rituals and festivals in Shahnameh based on Emile Durkheim's theory. *Journal of New Literary Studies*, 53(3), 25-46. <https://doi.org/10.22067/JLS.2020.39339> (In Persian).
- Ashoorpour, S. (2008). A look at rain-seeking rituals of Chamcheh-Khatun. *Theater*, (42 & 43), 24-54. (In Persian).
- Bahar, M. (2008). *From myth to history* (6th ed.). Cheshmeh Publishing. (In Persian).
- Bell, C. (1992). *Ritual theory, ritual practice*. Oxford University Press.
- Biglari, F., Nokandeh, G., Naderi-Bani, A., & Hejabri, A. (2019). *Man and the sea: A review of thousands of years of human and sea relations in Iran* (1st ed.). National Museum of Iran and Ports and Maritime Organization Publications. (In Persian).
- Binaye Motlaq, S. (2019). On traditional art in confrontation with modern industry. *Kimia-ye Honar*, 8(30), 7-15. (In Persian).
- Boshra, M., & Taheri, T. (2006). *Festivals and rituals of the people of Gilan (Nowruz rituals)*. Ilia Publications. (In Persian).
- Burckhardt, T. (1997). *Sacred art: Principles and methods* (J. Sattari, Trans., 2nd ed.). Soroush Publications. (In Persian).
- Burckhardt, T. (2011). *The foundations of Christian art* (A. Nasri, Trans., 1st ed.). Hikmat Publications. (In Persian).
- Dadvar, A., Gharibpour Shahriyari, N., & Arabnia, F. (2013). *An inquiry into tradition and modernism and their impact on handicrafts* (1st ed.). Alzahra University Publications. (In Persian).
- Daniel, T. C., Muhar, A., Arnberger, A., Aznar, O., Boyd, J. W., Chan, K. M., ... & Von Der Dunk, A. (2012). Contributions of cultural services to the ecosystem services agenda. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(23), 8812-8819. <https://doi.org/10.1073/pnas.1114773109>
- Diba, D., & Yaghini, S. (1993). Analysis of traditional Gilan architecture. *Architecture and Urban Planning*, 4(24), 6-16. (In Persian).
- Durkheim, E. (2017). *The elementary forms of religious life* (B. Parham, Trans., 6th ed.). Markaz Publications. (In Persian).
- Eshqi, F., Efahmi, R., Danekar, A., & Garmayipour, R. (2023). Perception of cultural services in Anzali Lagoon. *Environmental Education and Sustainable Development*, 12(2), 27-48. <https://doi.org/10.30473/EE.2023.65533.2568> (In Persian).

- Eslah Arbabani, E. (2001). The book of Gilan (2nd ed.). Research Scholars of Iran Publications. (In Persian).
- Ezzatollahi-Nejad, T. (2021). Capabilities of traditional arts in cultural management of society in contemporary times: A conversation with Seyyed Mohammad Beheshti. *Research Index*, 8(2), 9-28. (In Persian).
- Gee, K., & Burkhard, B. (2010). Cultural ecosystem services in the context of offshore wind farming: A case study from the west coast of Schleswig-Holstein. *Ecological Complexity*, 7(3), 349-358. <https://doi.org/10.1016/j.ecocom.2010.05.003>
- Ghahreman, A., & Attar, F. (2002). Anzali Lagoon on the verge of death (Ecological-floristic review). *Environmental Studies*, 28(30), 1-38. (In Persian).
- Gorji Mahlabani, Y., & Daneshvar, K. (2010). Impact of climate on the formation of traditional architectural elements in Gilan. *Armanshahr*, 3(4), 135-146. (In Persian).
- Hawkes, J. (2001). The fourth pillar of sustainability: Culture's essential role in public planning. *Common Ground*.
- Holmes, W. R. (1845). *Sketches on the shores of the Caspian*. R. Bentley.
- Jones, K., Lanthier, Y., van der Voet, P., van Valkengoed, E., Taylor, D., & Fernández-Prieto, D. (2009). Monitoring and assessment of wetlands using Earth Observation: The GlobWetland project. *Journal of Environmental Management*, 90(7), 2154-2169. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2007.07.031>
- Kasmaei, M. (2016). *Climate and architecture* (8th ed.). Khaak Publications. (In Persian).
- Kenter, J. O., Hyde, T., Christie, M., & Fazey, I. (2011). The importance of deliberation in valuing ecosystem services in developing countries—Evidence from the Solomon Islands. *Global Environmental Change*, 21(2), 505-521. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.006>
- Khakpour, M. (2007). *Architecture of Gilan houses*. Ilia Publications. (In Persian).
- Khakpour, M. (2019). Local rules governing the layout of rural residential areas in Gilan. *Housing and Rural Environment*, 38(166), 3-18. <https://doi.org/10.22034/38.166.3> (In Persian).
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Mahmoudi, M. (2005). Principles of sustainable design in line with sustainable development goals. (In Persian).
- McKinley, T. (1997). Cultural indicators of development (No. 4). UNRISD Occasional Paper Series on Culture and Development.
- Mehrdad, J. (2020). The role of climate, culture, and nature in the architecture of traditional houses in Gilan Province. *Architectural Studies*, 3(15), 90-97. (In Persian).
- Memarian, G. (2010). *Familiarity with Iranian residential architecture: Extroverted typology* (5th ed.). Soroush Danesh Publications. (In Persian).
- Millennium Ecosystem Assessment (MEA). (2005). *Ecosystems and human well-being: Synthesis*. Island Press.
- Moghimnejad Hosseini, S. M., Maziyar, A., & Dadashi, I. (2023). The relationship between traditional arts and handicrafts from the perspective of traditionalists. *Art Research*, 12(24), 75-85. <https://doi.org/20.1001.1.23453834.1401.12.24.8.9> (In Persian).
- Nasr, S. H. (2010). *Islamic art and spirituality* (R. Ghasemian, Trans., 1st ed.). Hikmat Publications. (In Persian).

- Nemat-Tavousi, M. (2012). Decoding parts of Iranian rain-seeking rituals. *Iranian Studies*, 11(21), 271-385. (In Persian).
- Nikfetrat, M., & Beytaraf, E. (2016). Cultural influences in Iranian vernacular architecture from the perspective of sustainability. *Shebak*, 2(4 & 5), 126-134. (In Persian).
- Norouzi, A., Monsef, A., & Nouri, N. (2023). Evaluating the impact of traditional architecture on rural sustainable development (Case study: Southwest of Isfahan Province). *Geography and Environmental Planning*, 34(4), 133-158. <https://doi.org/10.22108/GEP.2023.136951.1574> (In Persian).
- Quinn, W. W. (2015). *The one tradition* (R. Ghasemian, Trans., 1st ed.). Hikmat Publications. (In Persian).
- Ravanbakhsh, M., & Bani-Asadi, S. (2010, May). The probable future of wetlands in millennium ecosystem scenarios. Paper presented at the First National Conference on Health, Environment, and Sustainable Development, Bandar Abbas, Iran. (In Persian).
- Rokneddin Eftekhari, A., Hajipour, M., Fattahi, A., & Paydar Kolsang, A. (2012). Compatibility of new constructions in rural areas with traditional architecture and residents' satisfaction (Case study: Central District of Delfan County). *Housing and Rural Environment*, 31(139), 85-98. (In Persian).
- Shah-Hosseini, A., & Hajian-Farshani, Y. (2023). A comparative study of the art-industry of mat weaving in Gilan and Hormozgan provinces. *Jalveh-ye Honar*, 15(1), 24-42. <https://doi.org/10.22051/JJH.2023.41866.1861> (In Persian).
- Taheri, T. (2014). *Traditional methods and folk culture of agriculture in Gilan (Rice and tea)* (1st ed.). Ilia Publications. (In Persian).
- Talaei, F., & Daryadel, E. (2015). Challenges of Anzali Lagoon and solutions within the framework of the Ramsar Convention. *International Legal Journal*, 32(52), 277-312. <https://doi.org/10.22066/cilamag.2015.15766> (In Persian).
- Vahabi, J., Gharishi, M. B., & Molaei Hashtjin, N. (2023). The role of water resource management in the economic development of plain villages in Central Gilan. *Spatial Economics and Rural Development*, 12(1), 91-210. (In Persian).
- Verschuuren, B. (2007). *Believing is seeing: Integrating cultural and spiritual values in conservation management*.
- Wu, J. (2013). Landscape sustainability science: Ecosystem services and human well-being in changing landscapes. *Landscape Ecology*, 28, 999-1023. <https://doi.org/10.1007/s10980-013-9894-9>
- URL1: <https://www.amar.org.ir/>
- URL2: <https://www.amar.org.ir/>
- URL3: <https://images.app.goo.gl/gxNzyuzz2HpBEG5x7>
- URL4: <https://images.app.goo.gl/FEun7fPxUQefGQrcA>
- URL5: <https://images.app.goo.gl/oVxE4E9chLERQexv5>
- URL6: <https://images.app.goo.gl/vGBwywgqiaAcV2bJ9>
- URL7: <https://images.app.goo.gl/rgkHQAqjN8J926ZB7>
- URL8: <https://images.app.goo.gl/hvWTMifrKLLQdWmd8>
- URL9: <https://images.app.goo.gl/QRJxua9GiWRqP8rx5>
- URL10: <https://images.app.goo.gl/TY12AqNeJykvvJEX7>
- URL11: <https://images.app.goo.gl/UsTXidKoJtmtCei4A>
- URL12: <https://images.app.goo.gl/3rz3KJhy15jwcNQA7>

URL13: <https://images.app.goo.gl/fqF9NUroJ9yj781w6>

URL14: <https://images.app.goo.gl/TbxPd7DD4376b55d6>

URL15: <https://images.app.goo.gl/Q6nhsTsFpyv7WH5ZA>

URL16: <https://images.app.goo.gl/U3yaLV62TKZAqJkW7>

URL17: <https://images.app.goo.gl/1aiGhQT7HW2nbDZ48>

URL18: <https://images.app.goo.gl/rgGi3ZnZJtcqTY8s5>

URL19: <https://images.app.goo.gl/qQxCjihPcVbyMJ8t5>

URL20: <https://images.app.goo.gl/5TBG8A8FUicv11HM6>